

Заснований
у 1997 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації № 222,
серія 33,
20 червня 1997 р.

Адреса редакції :

Україна, 69600,
м. Запоріжжя, МСП-41,
вул. Жуковського, 66

Телефони для довідок:

(061) 289-12-26

(061) 224-42-47

Телефон/факс: (061)764-45-46

В і с н и к

Запорізького національного університету

▪ **Філологічні науки**

№ 1, 2008

Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Філологічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. – 236 с.

Затверджено як наукове фахове видання (Бюлетень ВАК України, 1999, № 4)

Затверджено вченою радою ЗНУ (протокол засідання № 10 від 26.06.2008 р.)

Редакційна рада

Головний редактор – Білоусенко П.І., доктор філологічних наук, професор

Відповідальний редактор – Хом'як Т.В., кандидат філологічних наук, доцент

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Чабаненко В.А.	-	доктор філологічних наук, професор, заступник головного редактора
Гуменний М.Х.	-	доктор філологічних наук, професор
Заверталюк Н.І.	-	доктор філологічних наук, професор
Зацний Ю.А.	-	доктор філологічних наук, професор
Іваненко В.К.	-	доктор педагогічних наук, професор
Манакін В.М.	-	доктор філологічних наук, професор
Пахомова Т.О.	-	доктор педагогічних наук, професор
Петренко О.Д.	-	доктор філологічних наук, професор
Приходько А.М.	-	доктор філологічних наук, професор
Тихомиров В.М.	-	доктор філологічних наук, професор
Шевченко В.Ф.	-	доктор філологічних наук, професор

ЗМІСТ

АНДРІЄНКО А.О., ЧЕРНЯВСЬКА Л.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РАЙОННОЇ ПРЕСИ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГАЗЕТИ «НИВА» (ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ).....	5
БСЛЯЄВА А.В. ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ОСВІТА В УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ.....	10
ВАСЕЦКАЯ Л.И. ОТ МОДЕЛИРОВАНИЯ СТРУКТУР БАЗИСНЫХ РЕЧЕВЫХ ИНТЕНЦИЙ К СОЗДАНИЮ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ-НЕФИЛОЛОГОВ ..	28
ВАСИЛЕНКО Г.В. КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ ВІДТВОРЕННЯ ОБРАЗУ В ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ	35
ВАСИЛЕНКО Д. В. АНГЛОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СФЕРИ, УТВОРЕНІ ШЛЯХОМ СЛОВОСКЛАДАННЯ	41
ВАСИЛИНА К. М., ПЕРМЯКОВА Г. О. ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АТМОСФЕРИ ЖАХУ В КОРОТКИХ ОПОВІДАННЯХ АМБРОЗА БІРСА	47
ГАВРИЛЕНКО С.Т. ЖАНРОВО –СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЙ П. РЕБРА З ЦИКЛУ “ХОРТИЦЬКЕ ВІЧЕ”.....	51
ГОРЬ О.А., ЖУЛІДОВА С.А. ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРІВ М.КОЦЮБИНСЬКОГО „ДОРОГОЮ ЦІНОЮ” І СТЕНДАЛЯ „ВАНІНА ВАНІНІ”	56
ГОРЬ О.А., ЛІТВІНОВА Ю.А. СИМВОЛІКА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ МЕТАМОРФОЗ У НОВЕЛІСТИЦІ М.ХВИЛЬОВОГО ТА Ф.КАФКИ (КОМПАРАТИВІСТИЧНИЙ ПІДХІД).....	60
ГОРБАЧ Н.В., ДОРОФЄЄВА А.В. ОБРАЗ ДІВИ МАРІЇ В ЄВАНГЕЛІЯХ І АПОКРИФАХ	66
ГОРБАЧ Н.В., СЛАВНА І.М. РОЛЬ БІБЛІЙНИХ ЕПІГРАФІВ У ЗБІРЦІ “САД БОЖЕСТВЕННЫХ ПЪСНЕЙ” Г.СКОВОРОДИ.....	73
ГОРЛАЧЕВА В. В. ПРОЯВЛЕНИЕ СИНЕСТЕЗИИ В РУССКОЯЗЫЧНЫХ РЕКЛАМНЫХ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯХ.....	77
ДОЦЕНКО Е.Ю. РОМАН Э.М. РЕМАРКА «НА ЗАПАДНОМ ФРОНТЕ БЕЗ ПЕРЕМЕН» И ФРОНТОВОЙ ДНЕВНИК ГЕОРГА МИДДЕНДОРФА	82
КАСЬЯН Е.В., ТЕМНАЯ О.В. ЭЗОТЕРИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В СОВРЕМЕННОЙ МАССОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (НА ПРИМЕРЕ ТВОРЧЕСТВА ПАУЛО КОЭЛЬО)	85
КЛИМЕНКО Н.А. МУЖСКИЕ ПЕРСОНАЖИ О. ШАПИР И СТЕРЕОТИПЫ «ТРАДИЦИОННОЙ ЖЕНСТВЕННОСТИ».....	90
КОЛОЇЗ Ж.В. ПРИЙОМИ УВИРАЗНЕННЯ ОКАЗІОНАЛЬНОЇ ЕКСПРЕСІЇ	96
КОНДРАТЬЕВА Г.Н. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА И СЕМАНТИКИ ПОЭТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ	101
КРАВЧЕНКО Я.П. К ИСТОРИИ СТАНОВЛЕНИЯ КАТЕГОРИИ "ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МИР" В ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ.....	109
КРИЖКО О.А. ОБРАЗНО-НОМІНАТИВНА ТА ОЦІННА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОЛЬКЛОРНИХ ЗООСЕМІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	114
ЛИТВИНЕНКО О. В. СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ «НЕОЗНАЧЕНОЇ КІЛЬКОСТІ » В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	121
МАЦЕГОРА И.Л. СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ ГЛАГОЛОВ С НЕПОЛНЫМ НАБОРОМ ВИДОВЫХ ФОРМ.....	124
НАЗАРЕНКО І.О. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ, ВЖИВАНИХ У ЗНАЧЕННІ ГІПЕРБОЛІЧНОЇ МНОЖИНИ.....	127
НИКОЛОВА А. А., БОБРОВА О. И. ОБРАЗ «ПОШЛОГО ЧЕРТА» В ТВОРЧЕСТВЕ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО И А.П. ЧЕХОВА.....	132

НИКОЛОВА О.О., ВОЙЦЕХІВСЬКА В.В. МОТИВ „КРАСУНЯ ТА ЧУДОВИСЬКО” В РОМАНАХ „СОБОР ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ” В. ГЮГО ТА „ВАДИМ” М. ЛЕРМОНТОВА.....	135
НИКОНОВА О.В. НЕМОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ ЗА «РЕЄСТРОМ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО 1640 Р.»	139
ПАВЛЮК А.В. АННА АХМАТОВА В ВОСПОМИНАННЯХ СЕМЬИ ПУНИНЫХ (ОБ ОТНОШЕНИЯХ АХМАТОВОЙ И ПУНИНЫХ).....	142
ПАВЛЮК О.О. ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ MALICE (ХИТРИСТЬ) У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	147
ПОЛЩУК Н.П. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ	152
ПРИХОДЬКО А. И., ХОЛМИНА Е.А. СТИЛЕВАЯ ЭКЛЕКТІЧНОСТЬ ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСА.....	154
РАЛДУГІНА К.О. МОДАЛЬНОСТЬ ЯК ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ТА ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ	156
СЕНИК Л.Н. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ СТУДЕНТОВ-НЕФИЛОЛОГОВ	161
СЕРДЮК А.В. ПОЕТИКА ПІСЕНЬ МИКОЛИ ЛУКІВА	166
СІРОШТАН Т.В. ФОРМУВАННЯ СЛОВОТВІРНИХ ТИПІВ І ПІДТИПІВ ЛОКАТИВНИХ НАЙМЕНУВАНЬ НА -НИК У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (КІНЦЯ XVII – ПОЧАТКУ XXI СТ.)	171
ТИХА Т. О. НАУКОВИЙ СЕНС ГОТИЧНИХ ТАІН ВСЕСВІТУ В НОВЕЛІСТИЦІ Е.Т.А. ГОФМАНА	179
ТРЕТЬЯКОВА Т.А., ВОЛКОВА А.В. ПУТИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ИНОЯЗЫЧНОМ ЧТЕНИИ У СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ	182
ФЕДОРЕНКО О.О. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	185
ФЕДОРЯКА Л.Д. ЕЛИЗАВЕТИНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК ТОМАС НЕШ: БІЛЯ ВИТОКІВ САТИРИЧНОГО КРЕДО	188
ФЕДЧУК Н.П., ГОРЬ О.А. “ВІЧНІ” ОБРАЗИ У ТВОРАХ ЛІНИ КОСТЕНКО «БАЛАДА МОЇХ НОЧЕЙ» ТА М.СЕРВАНТЕСА «ДОН КІХОТ».....	194
ФЕСЕНКО І. М., МАТОЧКІНА А.М. ВІДБИТТЯ СВІТОГЛЯДНИХ ДОМІНАНТ Т.Г. ШЕВЧЕНКА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ)	197
ХОМЧАК Е.Г. ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ КОНЦЕПТА «СКУКА» В ТЕКСТАХ РОМАНОВ И.А. ГОНЧАРОВА.....	207
ХОМ'ЯК Т.В., ПРОЦИК І.В. „ДУШІ ДЕРЕВ БЛИЗЬКА ДУША МОЯ...”: АРХЕТИПИ ДЕРЕВ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ЛІРИЦІ І.ДРАЧА І М.ОРЕСТА	210
ЧУЧА П. О. КОГНІТИВНА ПРИРОДА МЕТАФОРІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ФРАНЦУЗЬКОМУ СКЛАДНОМУ СЛОВІ.....	216
ШАМА И.Н. О ДЕКОДИРОВАНИИ И ВОСПРОИЗВЕДЕНИИ СИМВОЛИКИ В ПОЭТИЧЕСКОМ ПЕРЕВОДЕ (НА МАТЕРИАЛЕ «THE ARROW AND THE SONG» Г.У. ЛОНГФЕЛЛО).....	223
ЯКУБА Л.Ф., ЯСУНАС В.В. О НЕОБХОДИМОСТИ ОЗНАКОМЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ С ПОНЯТИЕМ ПОЛИТКОРРЕКТНОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО АСПЕКТА КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	232
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ У “ВІСНИК ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ” ЗА ФАХОМ “ ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ”	236

Глагольные лексемы, не имеющие видového коррелята в форме несовершенного вида обладают следующими синтагматическими особенностями: а) при них не всегда может присутствовать субъект действия; б) фактически отсутствуют адресат и орудие действия; в) синтаксическое беспредложное управление ограничено формами одного-двух падежей; г) допустимо сочетание с наречиями образа и способа действия (практически во всех случаях).

Глагольные лексемы, не имеющие видовой пары в форме совершенного вида, имеют следующие семантико-синтаксические особенности: а) при них, как правило, отсутствует объект действия; б) в некоторых случаях (в силу специфики семантики) нет субъекта действия; в) эти глаголы в редких случаях сочетаются с другими личными формами глагола; г) при них невозможны адресат и орудие действия; д) сильное синтаксическое управление (беспредложное) возможно в редких случаях, возможности слабого (беспредложного) управления ограничены формами одного-двух падежей (родительного, дательного).

ЛИТЕРАТУРА

1. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова // Мовознавство. – 1994. – № 2-3. – С.14-19.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. - К.: Наукова думка, 1988. – 255с.
3. Русанівський В.М. Співвідношення семантичної і формально-граматичної структури речення // Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наукова думка, 1983. – С.99-151.
4. Ломтев Г.П. Предложение и его грамматические категории. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 199 с.
5. Степанова М.Д., Хельбиг Г. Части речи и проблема валентности в современном немецком языке. – М.: Высшая школа, 1981. – 258 с.
6. Гловинская М.Я. Семантические типы видовых противопоставлений русского глагола. – М.: Просвещение, 1982. – 115 с.
7. Комри Б. Номинализация в русском языке: словарно задаваемые группы или трансформированные предложения? // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.25. – 1985. – С.180-194.
8. Брицын В.М. Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке. – К.: Наукова думка, 1990. – 320 с.
9. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Русский язык, 1984. – 817 с.
10. Перцов Н.В. К проблеме инвариантного грамматического значения (глагольное время в русском языке) // Вопросы языкознания. – 1998. – № 1-2. – С.3-25.

УДК 811.161.2

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ, ВЖИВАНИХ У ЗНАЧЕННІ ГІПЕРБОЛІЧНОЇ МНОЖИНИ

Назаренко І.О., здобувач

Запорізький національний університет

У статті розглядаються питання внутрішньокатегорійних транспозиційних змін іменників на прикладі категорії числа. Ідеться про форми гіперболічної множини: основні лексико-семантичні групи репрезентованих словоформ, взаємозалежність граматичного й семантичного значень розглянутих транспозитів, зв'язок із контекстом, особливості мовностильового вживання.

Ключові слова: транспозиція, внутрішньокатегорійна транспозиція, граматичне значення, категорія числа, гіперболічна множина.

Назаренко И.А. ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИМЕННЫХ ЧАСТЕЙ РЕЧИ, УПОТРЕБЛЯЕМЫХ В ЗНАЧЕНИИ ГИПЕРБОЛИЧЕСКОГО МНОЖЕСТВЕННОГО ЧИСЛА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассматриваются вопросы внутрикатегориальных транспозиционных изменений существительных на примере категории числа. Исследуются формы гиперболического множественного числа: основные лексико-семантические группы представленных словоформ, взаимозависимость грамматического и семантического значений указанных транспозитов, их связь с контекстом, особенности речевого и стилистического употребления.

Ключевые слова: транспозиция, внутрикатегориальная транспозиция, грамматическое значение, категория числа, гиперболическое множественное число.

Nazarenko I.O. UNCTIONALLY-STYLISTIC FEATURES OF NOMINAL PARTS OF LANGUAGE, COMMON IN VALUE OF HYPERBOLICAL GREAT NUMBER / Zaporizhzhya National University, Ukraine

The author researches into the issues of intercatigorical transpositional changes of nouns with grammar category of number. The article is about the forms of hyperbolic great number: basic lexical and semantic groups of the represented word-parts, interdependence of grammatical and semantic meanings of transpositions, correlations with a context, features of the linguistic and stylistic use.

Key words: transposition, intercatigorical transposition, grammatical meaning, category of number, hyperbolic great number.

Одним із виявів граматичної транспозиції в межах категорії числа є вживання так званої гіперболічної множини. На словоформи цього типу свого часу звернув увагу О.О.Потебня, досліджуючи особливості народнопоетичного мовлення [1, с.3]. У сучасній українській мові гіперболічна множина досить поширена, зокрема в розмовно-побутовому стилі та художньому, здебільшого стилізованому під розмовне мовлення. Зазначена граматична форма вживається зазвичай у випадках, коли «поняттева точність відходить на другий план, поступаючись точності більш високого порядку – образно-естетичній» [2, с.82].

Гіперболічна множина охоплює іменники з повною числовою парадигмою. Транспозиція таких словоформ полягає в навісному вживанні множини щодо денотата, який репрезентує одиничний об'єкт/суб'єкт: *Коли б схотів, так без папашок мав би голубник* (Винниченко, с.96); *«... Наташа моя королева, я ходжу з нею вже другий тиждень... Так що відчай»... «Ти з «королевами» домовляйся, а зі мною, як хочеш, постій, покури... мовчки»* (Тютюнник, с. 201); *– Людям оно й неділі немає... – Хіба ж то люди? То у Якова Великодного... П'ятий хліб вибехкав та й вкриває* (Тютюнник, с.229). У результаті такого слововживання можуть виникати особливі мовно-стилістичні ефекти та яскраві художні образи: *Так, ковальський сину, ти випрямив мої хребти, а було їх зо сто, випрямив, розпрямував, на пустиш розкував, просто сто прямих моїх постав ти поставив, розпростав* (Драч, с.75).

Як зазначає Д.І.Арбатський, «семантика цієї форми – це кількісне збільшення, підкреслення більших розмірів певного предмета або вказівка на більшу, ніж це здається на перший погляд, кількість» [3, с.92]. Проте визначення Д.І.Арбатського вважаємо не досить коректним, оскільки і множинні транспозити іменників *singularia tantum* цей дослідник відносить до розряду гіперболічної множини (наприклад, *шовки, сталі, піски, сніги, горизонти* тощо). На нашу думку, функціонально-стилістичні можливості та зміни в семному малюнку сингулятивів, вживаних у множині, та іменників, які мають корелятивні форми числа, різні, тому й розглядати пов'язані з ними транспозиційні процеси слід окремо. Утім, дійсно, фіксуються факти, коли іменники *singularia tantum* набувають форми множини з гіперболічним відтінком, наприклад: *Був простором мій лагідний папір, де я писав народами і рухав сонця, і Землю, і колони зір, і час був мірою мого людського духу...* (Вінграновський, с. 38); *Загидила Україну матерщиною Московія. Солдатчина. Табори-гулаги* (Гончар III, с.454); [Мокій]. *Діда нашого було прізвище Мазайло-Квач – отож треба додати...[Тьотя]. І ти справді за...Квача?.. [Мокій]. Так! За Квача! За три Квача! За сто Квачів! За мільйон Квачів!* (М.Куліш, с.49).

Як зазначалося вище, гіперболічна множина характерна для розмовного мовлення та художнього стилю. Транспозити розгляданого типу вирізняються багатю палітрою стилістичних відтінків. Зокрема гіперболічна множина широко вживається для висловлення докору, осуду, загального неприйняття: [Рина – Улі]. *Це він [Мокій] тобі памороки ногами та антропологіями забив...* (М. Куліш, с.80) (мова про монографію); [Мати]: *...розумніший би не квачився бігти з нарядами* (Гуцало, с.380) (йдеться про весільну сукню, яку син подарував нареченій); [Онисько (намагається зірвати рушника)]. *На біса мені твої компреси?* (Коломієць, с.19).

Часто в основі гіперболічної множини лежить «уявлення про дискретність певного предмета чи явища, наявність складових частин, елементів» [3, с.92], що зафіксовано в розмовній практиці і в окремих випадках призвело до фразеологізації висловів із соматичними назвами: [Дзвонарська] *А полька? Що то за вожделеніє! Ох, як вспомниши оте все, то у нутріях, мовляв, аж воспаленіє делається...* (Старицький, с. 97); *сидіти в печінках, уїстися в печінки* (УРФС, с.171).

Досить поширеним у розмовному мовленні є вживання назв установ, культурно-освітніх закладів тощо у формі гіперболічної множини. Зазначені транспозити виконують не лише номінативну роль, але й виступають як експресеми, переважно з негативною маркованістю. Множина призводить до виникнення нових сем у словах, при цьому простежуються певні тенденції щодо появи периферійних значень, це дозволяє виділити окремі лексико-семантичні групи. Функціональною особливістю вказаних номенів є

тяжіння до фразеологізації, оскільки вживаються вони переважно з певними дієсловами й зміст словосполучень не завжди дорівнює сумі сем його складових. Наприклад:

а) слова, у яких форма множини актуалізує сему «даремно витратити час»: *ходить (швидяти, тиняться, вештається) по магазинах, базарах, театрах, музеях; відпочивати на дачах, у санаторіях – Карпо Окипняк не знав недуг ніяких старечих; не скаржився на болі поперека чи грудей, завжди мав ясну голову; по лікарнях не вилежувався, в рот не брав ніяких порошків, настоїв ...*(Гуцало, с.126);

б) «домагатися справедливості (довго і здебільшого – марно)»: *оббивати пороги по жеках, міліціях, судах;*

в) «бути знедоленим»: *поневіряться по інтернатах, притулках, богадільнях, в'язницях, таборах – Кобзар співав в пустелі Косаралу, у казематах батюшки-царя* (Костенко 1989, с. 239); *Звісно, він [Євграф Фірович] не буде писати заяви на Прозванцева: той уже отримав свої десять років, і то байдуже, з якою налічкою повезуть його до далеких таборів...*(Антоненко-Давидович, с.96);

г) досить вживані вислови типу *чому вас(молодь) в університетах (школах, інститутах) навчають, ми (у значенні я) в університетах не навчалися – Чому ж оце мати твоя неписьменна, у педакадеміях, звісно, не вчена, не гнута на наше премудре лекало, ганчіркою, правда, старшиною лякала, а мокра, то це вже найтяжча покара – не біла по крилах малого Ікара, бо знала, що крила брунькуються в кожнім, жила у законі оцім непреложнім!* (Драч, с.30).

Традиційно підсилюють негативність сигніфікативного значення розгляданого типу словоформ та ситуації мовлення займенники, слова типу *різні, всякі, ніякі*: [Проповідував єзуїт] *що мова ця [українська] погана і невдатна, для філософій різних непридатна*. (Костенко 1999, с.98); *...Леся Українка... дає нам зрозуміти, що в по смерті лицарська місія не закінчується, – війна триває, і ніякі маскаради й перевдягання, ніякі чужі плащі й крадені командорські гідності не врятовують свавільників перед тим, що може будь-якої миті з'явитися з дзеркал* (Забужко 2007, с.496); [Зінка]. *І дома тут через неї [Дзвонарську] через неї життя нема: все якісь моди заводять; ні ступити, ні походити* (Старицький, с.85); [Вареник]. *К бісу всі моди, щоб і вухо моє не чуло!* (Старицький, с.108); заміна родового поняття на множинну форму видового: *... Микола розповів, як вони пішли з хлопцями в суботу на танці, на оті самі твісти, що їх Вірунька не визнає* (Гончар 1989, с.11).

Гіперболічна множина вживається для навмисного перебільшення фактичної кількості об'єктів, про які йдеться, щоб показати одиничний предмет, особу, явище як одне із багатьох, наприклад: *Є вакантні посади: поет-автомат* (Костенко 1989, с. 169). Такі словоформи вживаються з метою «тією чи іншою мірою показати ілюзорність видимої одиничності й реальність невидимої множинності» [3, с.93], наприклад, коли мовця охоплює панічний страх: *... і вийшов на волю розлючений скіф, щоб наволоч голу стріляти із лука...Раптом розчинилися двері у Чигирині, у міліції: голий хлопчина із стрілою у спині, з п'яним жахом у голосі розповідає про щось несусвітнє, – єдине, що розібрали: – Скіфи!* (Драч, с.274).

Зазначена граматична форма в окремих контекстах стає допоміжним засобом характеротворення. Так, Пузир, персонаж п'єси «Хазяїн», щоб навмисне перебільшити можливі витрати, говорить про пам'ятник І. Котляревському: *Чудні люде! Голодних годуй, хворих лічи, школи заводь, пам'ятники якісь став!.. Повигадують собі ярма на шию і носяться з ними, а вони їх мулять, а вони їм кишені продирають* (Карпенко-Карий, с. 126). Для того, щоб надати більшої ваги своїй добродійній діяльності, точніше одному випадку жертвування грошей на притулок, Пузир також вживає форму множини: [Золотницький]. *Так і пожертвуй на пам'ятник народного поета. – [Пузир]. З якої речі? Я жертвую на приюти...* (Карпенко-Карий, с. 126). Або: *Цькують... Особливо за вельзевулів* [у слові на ювілейному вечорі в консерваторії Олесь Гончар вжив це слово, маючи на увазі головного цькувача «Собору» дніпропетровського секретаря обкому Ватченка (Прим. Валентини Гончар)] (Гончар II, с.13); *І тобі не доведеться більше розводити лохів на шуби і брильянти. (Насправді в Марти шуба була одна і був усього один перстень із півкаратиком діаманта, але Марта навмисне вживала множину, за принципом саснотологів: повірив – збулося)* (Карпа, с.137).

Гіперболічна множина часто виступає засобом самозвеличення, шанування самого себе, надання власним думкам, словам та вчинкам виняткової ваги. Допоміжними формальними засобами в такому разі виступають особові займенники, прикметники або дієслова: *Геній чи не геній – ми того не знаємо, – Колодій так наголосив на цьому «ми», що Борис мимоволі озирнувся, ніби сподівався побачити Петрових однодумців* (Письменна, с.55); [Орлянченко]. *... ми хоч бідні, але горді. Живемо в тіні, але сонце бачимо* (Гончар 1989, с.68). Гіперболічна множина в таких випадках часто виступає засобом комізму, коли «не маючи належних позитивних якостей, дійові особи..., однак, претендують на певну значущість» [4, с.366]: [Таран]. *Як то присмню, коли молода дівчина цілує... таке почуття, ніби з келиха пахучого меду пригубиш... Та й ми ще козаки!* (Коломієць, с.с. 31-32); *Опинившись за ворітьми на лавочці, [п'яний, виштовханий з вечірки] Митро скригнув зубами, глибоко зітхнув і сказав уже крізь сон: – Нас – не проведеш. Ні-і-і...* (Тютюнник, с. 190).

Гіперболічна множина може виступати засобом іронії або самоіронії: *За вигоном зустрівсь мені Верховний Архистратиг небесних вояків. – Кого ми бачимо!? – аж крила звів. – Такі персони і без охорони... – Та ми... – затнувся я. – Ми – із сіряків* (Олійник, с.305).

Гіперболічна множина є яскравим прикладом функціонально-семантичної асиметрії граматичних явищ: підпорядковуючись контекстуально-ситуативним завданням, вона може утворювати різні конотативні відтінки – як негативні (розглянуті вище), так і позитивні.

Так, транспозити зазначеного типу використовуються для підкреслення значущості певної особи, її вчинків і слів, наприклад: [Вірунька]: *Справжнє кохання саме собі суддя. – Орлянченко, вражений відповіддю, обернувся до Миколи: – Чуєш, які афоризми видає наша Віра Пилипівна? От що значить два роки без Івана! – Вона має право на такі афоризми, – сказав Микола серйозно* (Гончар 1989, с.72); [Вареник (до Сисоя)]. *Служите, дозвольте спитать, при чинах, стало быть?* (Старицький, с.101); [Дзвонарська]. *Ти знаєш.., я протопівна і була, мовляв, почти при вельможях: у грапського дворечького в дівичім званії жила* (Старицький, с.90).

За допомогою гіперболічної множини в словах виявляються такі нові периферійні значення, які в інших граматичних контекстах залишаються неактуалізованими. Наприклад, форма множини може вказувати на повторюваність певних дій, процесів: [Невістка]. *Чи не відаєш казань свого батька?* (Гуцало, с.124); одержимість особи своєю роботою: *Ти заради графіків розбитися ладен...* (Гончар 1989, с.207); *Ти – плановик, бухгалтер, економіст. Який же в тобі затаєний зміст, що, пославши баланси в тартари, ти журавлем курличеш згори* (Драч, с.220); або вказувати на тяжку, невдячну, марну працю: *Вишака дали нашому пророкові...Не помогли йому ні молитви його, ні гіпнози...* (Антоненко-Давидович, с.61).

Множина є традиційною формою пошанівку, тому в окремих випадках, коли однина, на думку мовця, може бути категоричною, образливою чи навіть грубою по відношенню до певної особи, вживається форма множини: [Голос із залу]. – *Гад полосатий! – Прошу не ображати підсудних! – знову задзвонив олівцем по графіну директор Матяш. – Тут суд!* (Тютюнник, с. 276); [Вірунька – Миколі]: *А, всі ви скептики* (Гончар 1989, с.12).

Розглядана граматична форма застосовується в разі, якщо необхідно передати певну невизначеність, наприклад, коли важко встановити особу діяча: *І йшов собі далі [листоноша], вичитуючи на ходу, кому-таки той лист: «Лих?... Ні. Мих?... От і розбери, чи воно «ми», чи «ли» ! Грамотії називається!»* (Тютюнник, с.14); [Микола]. *Об'яву таку в нас біля деканату вивішено: «Записуйтесь у секцію класової боротьби»... в розумінні к л а с и ч н о ї тобто.* [Вірунька]. *Грамотії...* [Гончар 1989, с.7]; точне місце перебування: *Я завтра їду в шахти на Донбас, але, повір, тебе я не забуду* (Вінграновський, с.175); [Маня]: *Скільки тобі ще вчитися в училищі? – Два роки. – А тоді? – На заводи пошлють. У города, кажуть. – Маня зітхає: – Тоді в армію...* (Тютюнник, с.158).

Форма множини в іменниках, що позначають осіб, в окремих випадках надає словоформам узагальненого значення: *Дивилися солдати, як плачуть генерали...* (Драч, с.255) (йдеться про одну людину). Або: *У нас гості: племінниця приїхала.* Подібні значення грамема множини актуалізує в назвах будь-яких інших істот та предметів, якщо «ми маємо справу із вказівкою на факт існування об'єкта» [5, с.109]. Тобто форма множини зазвичай уживається, коли мовець, стикаючись із одним об'єктом, робить висновок про можливу наявність багатьох подібних денотатів, наприклад, наштотхнувшись у темноті на певну перешкоду (можливо, навіть одну на цій території), логічно сказати: *Обережно, тут залізні пруті, або Остерігайтесь, там гадюки, я вже одну бачив, А в цьому гуртожитку таргани – он сидить один на стіні тощо.*

До окремої лексико-тематичної групи належать слова на позначення сукупності речей як вияву певного матеріального достатку *добро, пожиток, майно, достаток, зажиток* у формі множини вживаються досить часто, зумовлюючись зі змістовою або стилістичною потребою художнього тексту: *У вільний час ходимо в гості до наших індійських друзів; ... дарма що народ бідний, без статків особливих, але гостинний: люблять, коли до них приходять* (Гончар 1989, с.244); *Ви казитеся, ви тонете в розкошах* (Костенко 1989, с. 487); *Богдан Хмельницький, хуторянець, домодержавець, власник дібр* (Костенко 1999, с.42); *За Петром їй жилося б значно спокійніше з усіх поглядів, ще й у незрівнянно більших достатках* (Письменна, с. 78).

Як свідчать наведені вище приклади, «за своїм змістом гіперболічна множина близька до одного з видів поетичного тропу – гіперболи» [3, с.91]. Утім, ця граматична форма може виступати центральним образно-експресивним засобом, наприклад: *...я був одночасно машинами, бджолами і тими двома каліками, такими щасливими...* (Драч, с.178); *Снилось: ми, птахи, це єдине «я»* (Драч, с.179); *Доки мерехтітимуть світи, буду Я приходити до Тебе, і до і інших йтимуть горді Ти* (Симоненко, с.121); кількісні числівники в такому випадку посилюють афектацію висловлювання: *І хто він був [старший товариш у дитинстві, загиблий на війні]? Його було мільйони. Мені ж він однісінький – один* (Костенко 1989, с. 396); *Ти відьма мого серця. Я – тиран. А ти мільйон тиранів* (Вінграновський, с.64); *Вже не знайтись межі поразок, хоч сто мене – в мені...* (Стус, с. 56).

Отже, визначальними у випадках навмисного зображення одиничних об'єктів у формі множини є сфера вживання, можливості контексту, нетипове синтаксичне оточення, змістові та ситуативні потреби, мета висловлювання, «порушення звичної валентності, встановлення нових валентних зв'язків» [6, с.49].

Гіперболічна множина поширюється в розмовному та художньому стилях і є яскравим виявом асиметричності мовного знака. Призводячи до внутрішніх суперечностей між змістовим і граматичним планом словоформи, така множина свідчить про тяжіння до аналітичності в сучасному мовленні.

Граматична транспозиція іменних частин мови в межах категорії числа явище типово для української мови і свідчить про динамічні процеси внутрішньомовного розвитку як на лексичному (іманентно більш рухомому, змінюваному), так і на граматичному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А.А. Множественное число в русском языке / Александр Афанасьевич Потебня. – Воронеж, 1888. – 62с.
2. Брусенская Л.А. Служит ли категория числа для создания точности речи? / Л.А. Брусенская // Рус. яз. в школе. – 1995. – №4. – С.80 – 83.
3. Арбатский Д.И. Множественное число гиперболическое / Д.И. Арбатский // Рус. яз. в школе. – 1972. – №5. – С. 91 – 96.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1977. – 752с. (Nota bene)
5. Ревзин И.И. Так называемое немаркированное множественное число в современном русском языке / И.И. Ревзин // Вопр. языкознания. – 1969. – №3. – С. 102 – 110.
6. Шендельс Е.Н. Грамматическая метафора / Е.Н. Шендельс // Филол. науки. – 1972. – №3. – С. 48 – 57.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко-Давидович Б. Твори: В 2 т. / Б. Антоненко-Давидович – К.: Наук. думка, 1999. – (Б-ка укр. літ. Новітня укр. л-ра).
Т.2: Сибірські новели. Оповідання. Публіцистика. Спогади. Листування / Упорядкув. та прим. Л.С.Бойка. – 1999. – 656 с.
2. Винниченко В. К. Намисто: Оповідання / В. К. Винниченко [Упоряд. Й.Й. Брояк] – К.: Веселка, 1993. – 380с.
3. Вінграновський М.С. Вибрані твори / М. С. Вінграновський. – К.: Дніпро, 2004. – 832с. – (Б-категорія Шевченківського комітету).
4. Гончар О. Собор / Олесь Гончар. – К.: Дніпро, 1989. – 270 с.
5. Гончар О.Т. Щоденники: У 3-х т. / О.Т.Гончар / Упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В.Д. Гончар – К.: Веселка, 2002 – 2004 р.р.
Т.2 (1968-1983). – 2003. – 607с.
Т.3 (1984-1995). – 2004. – 606 с.
7. Гуцало Є. П. Вибрані твори: У 2-х т. / Євген Гуцало. – К.: Рад. письменник, 1987.
Т. 2: Оповідання; Княжа гора: Повість – 1987. – 525, [2] с.
8. Драч І. Ф. Лист до калини: Поезії / І.Ф. Драч. – К.: Веселка, 1994. – 286 с. – (Шк. б-ка).
9. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – К.: Факт, 2007. – 640 с. – (Сер. «Висока полиція»).
10. Карпа І. Love timing / Ірена Карпа // 100 тисяч слів про любов, включаючи вигуки. – Харків: Фоліо, 2008. – С.127 – 141.
11. Карпенко-Карий І.К. Хазяїн: Драматичні твори / І.К. Карпенко-Карий. – Харків, Фоліо, 2006. – 317с. – (Укр. класика).
12. Коломієць О.Ф. Планета сподівань: Драматичні твори / О.Ф. Коломієць. – К.: Дніпро, 1969. – 371 с.
13. Костенко Л.В. Берестечко: Історичний роман / Л.В. Костенко. – К.: Укр. письменник, 1999. – 157 с.
14. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.

15. Куліш М. П'єси / Микола Куліш. – К.: Наук. думка, 1998. – 303с. – (Б-ка школяра).
16. Олійник Б. Вибрані твори: у 2 т. / Борис Олійник – К.: Укр. енциклопедія, 2005. – (Б-ка української літературної енциклопедії: Вершини письменства).
- Т.1: Вірші. Поеми. – 2005. – 608с.
17. Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. 2-ге вид., доп. та перероб. / І.С. Олійник, М.М. Сидоренко. – К.: Рад. школа, 1978. – 447с.
18. Письменна Л.М. Ліна: Повість, оповідання / Лариса Письменна. – К.: Рад. письм., 1983. – 206с.
19. Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина: Вірші, сонети, поеми, казки, байки / Василь Симоненко. – К.: Наук. думка, 2001. – 294с. – (Б-ка школяра).
20. Старицький М. Твори у восьми томах / Михайло Старицький. – К.: Дніпро, 1964.
- Т.3: Драматичні твори – 1964. – 563с.
21. Стус В. Час творчості / Dichtenszeit / Василь Стус. – К.: Дніпро, 2005. – 704с. – (Б-ка шевченківського комітету).
22. Тютюнник Г. М. Твори у 2-х книгах / Григорій Тютюнник – К.: Молодь, 1984.
- Книга 1: Оповідання [Для дітей]. – 1984. – 328 с.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. 2-ге вид., доп. та перероб. / І.С. Олійник, М.М. Сидоренко. – К.: Рад. школа, 1978. – 447с.

УДК: 821.161.1Д-82-31

ОБРАЗ «ПОШЛОГО ЧЕРТА» В ТВОРЧЕСТВЕ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО И А.П. ЧЕХОВА

Николова А. А., к. филол. н, доцент, Боброва О. И., студент

Запорожский национальный университет

Статья посвящена рассмотрению специфики художественного воплощения образа «пошлого черта» в творчестве Ф. Достоевского и А. Чехова.

Ключевые слова: *инфернальный персонаж, «пошлый черт», трансформация.*

Николова О.О., Боброва О.И. ОБРАЗ «ВУЛЬГАРНОГО ЧОРТА» У ТВОРЧОСТІ Ф.М. ДОСТОЄВСЬКОГО ТА А. П. ЧЕХОВА / Запорізький національний університет, Україна.

Стаття присвячена розгляду специфіки художнього втілення образу «вульгарного чорта» у творчості Ф. Достоевського та А. Чехова.

Ключові слова: *инфернальний персонаж, «вульгарний чорт», трансформация.*

Nikolova A. A., Bobrova O. I. THE CHARACTER OF «VULGAR DEVIL» IN THE CREATIVE LITERARY ACTIVITY OF DOSTOEVSKY AND CHEKHOV / Zaporizhzhja National University, Ukraine.

The article is dedicated to analysis of specificity of artistic personifications of character of «vulgar devil» in the creative literary activity of Dostoevsky and Chekhov.

Key words: *infernal personage, «vulgar devil», transformation.*

Инфернальный персонаж – «фигура сверхъестественного происхождения, олицетворяющая зло, деструктивное начало», термин инфернальный используется наряду с определением «демонический» [2, 3].

Инфернальные фигуры – это не только черт, но и Сатана, ведьма, оборотень и другие существа, образы которых неоднократно встречаются на страницах художественных произведений [2, 3].

Писатели достаточно часто обращаются к популярному в устном народном творчестве (а позже и в литературе) образу черта, который занимает особое место среди демонических персонажей. Это «нижнее» инфернальное существо, «специализирующееся на мелких пакостях», зачастую комическое (в отличие от «высшего» существа – Сатаны, фигура которого, в большинстве случаев, трагична и который

Збірник наукових статей
Вісник Запорізького національного університету
Філологічні науки
№ 1, 2008

Технічний редактор *С.О.Борю*

Верстка, дизайн-проробка, оригінал-макет і друк виконані
у видавництві Запорізького національного університету
тел. (061) 224-42-47

Підписано до друку 28.10.2008. Формат 60 x 90/8.

Папір Data Copy. Гарнітура “Таймс”.

Умовн.-друк. арк. 29,6. Обл.-вид. арк. 38,8.

Замовлення № 151. Наклад 100 прим.

Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007